

O‘QUV JARAYONLARINI AXBOROTLASHTIRISHNING MAVJUD HOLATI TAHLILI

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.10.10.022>

Tursunov Raxmonali Bozorboy o‘g‘li,
O‘zbekiston Milliy universiteti erkin izlanuvchisi

Аннотация. Мақоллада oliy ta’lim tizimida axborotlashtirishning mavjud holati, soha xodimlarining mediasavodxonliklari yurtimizdagi to‘rt oliygoh misolida tahlil qilingan. Jahon taraqqiyotining muhim xususiyatlaridan biri – muntazam amalga oshiriladigan ta’lim islohotlari, innovatsion jarayonlardir. Halqaro miqyosda ijtimoiy institutlarning ta’lim tizimi boshqaruvidagi o‘zaro hamkorligini takomillashtirish dolzarbligi tobora ayon bo‘lib bormoqda. Olimlarning yaqin kelajakda insonlar ko‘proq moddiy obyektlar bilan emas, balki ko‘proq axborotlar va bilimlar bilan ish ko‘radi deb hisoblashadi. Shuning uchun o‘quv jarayonlarini axborotlashtirish masalasini yoritishga harakat qilingan.

Калит so‘zlar: o‘quv jarayoni, mediasavodxonlik, SMART tizimi, global tarmoq, anketa, Resondent, Wi-Fi zona, audio grafika, kompyuter telekonferensiyalar, IRC, MUD, MOO, ZOOM.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ИНФОРМАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ

Tursunov Raxmonali Bozorboy o‘g‘li,
Свободный научный сотрудник Национального университета
Узбекистана

Аннотация. В статье анализируется современное состояние информатизации в системе высшего образования, медиаграмотности сотрудников сферы на примере четырех вузов страны. Одной из важных особенностей мирового развития являются продолжающиеся образовательные реформы, инновационные процессы. На международном уровне становится все более очевидной актуальность совершенствования взаимодействия социальных институтов в управлении системой образования. Ученые считают, что в ближайшем будущем люди будут работать с большим количеством информации и знаний, а не с большим количеством материальных объектов. Поэтому была предпринята попытка осветить вопрос информатизации образовательных процессов.

Ключевые слова: учебный процесс, медиаграмотность, система SMART, глобальная сеть, анкетирование, Резонанс, Wi-Fi зона, аудиографика, компьютерные телеконференции, IRC, MUD, MOO, ZOOM.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF INFORMATION OF EDUCATIONAL PROCESSES

Tursunov Raxmonali Bozorboy o'g'li,

Freelance researcher at the National University of Uzbekistan

Abstract. The article analyzes the current state of informatization in the higher education system, media literacy of employees in the field on the example of four universities in the country. One of the important features of global development is the ongoing educational reforms, innovative processes. At the international level, the urgency of improving the interaction of social institutions in the management of the education system is becoming increasingly clear. Scientists believe that in the near future, people will work with more information and knowledge, rather than with more material objects. Therefore, an attempt was made to cover the issue of informatization of educational processes.

Keywords: learning process, media literacy, SMART system, global network, questionnaire, Resonant, Wi-Fi zone, audio graphics, computer teleconferencing, IRC, MUD, MOO, ZOOM.

Kirish. Dunyoning hozirgi rivojlanish bosqichi ilmiy axborotlar hajmining muttasil o'sib borishi bilan tavsiflanadi. Olimlarning yaqin kelajakda insonlar ko'proq moddiy obyektlar bilan emas, balki ko'proq axborotlar va bilimlar bilan ish ko'radi deb hisoblashadi. Ayni damda, rivojlangan mamlakatlar aholisining yarmidan ko'pi axborotlar bilan ish ko'ra boshladi. Jumladan, ko'plab sohalarda masofaviy boshqarish yetakchi omilga aylanib bormoqda. Hozirgi kunda jismoniy mehnat salmog'ining kamayib, intellektual ijodiy mehnat hissasi oshmoqda. Bunday holda jamiyatga bilimlarni faol ijodiy egallashga qodir, tezkor o'zgarib borayotgan shart-shariotlarga moslasha oladigan va voqea-hodisalarning borishini tashxislay oladigan kadrlar yetishtirish zaruratga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasini rivojlantirish bo'yicha Taraqqiyot strategiyasida[1] belgilangan "ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish hamda Innovatsion rivojlanish vazirligining asosiy faoliyat yo'nalishlaridan ta'lim tizimida innovatsiyalarni ishlab chiqishni ta'minlash"[2] kabi ustuvor vazifalari oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonlarini axborotlashtirish va uni rivojlantirish zarurligini ko'rsatmoqda. Buni mazkur muammolarga bag'ishlangan ilmiy-amaliy tadqiqotlar soni ham ko'rsatib turibdi. Bu hol tabiiy va ayni damda dolzarb bo'lib, ijtimoiy institutlarning insoniyat hayot tarzi, ta'lim va mehnat jarayonlari, oilaviy munosabatlari hamda davlatning fuqarolik jamiyati bilan o'zaro aloqasida faolligi bilan izohlanadi. O'zbekistonda amalga

oshirilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar, iqtisodiyotning innovatsion yo'nalishda shakllantirilishi, jahon iqtisodiyotiga integrallashuv, jamiyatda sifatli ta'lim va raqobatbardosh kadrlarga ehtiyojni yanada oshirmoqda.

Adabiyotlar tahlili. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni, 2017 yil 20 apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-sonli, 2017 yil 29 noyabrdagi PF-5264-sonli O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etish to'g'risida Farmonlari[3], 2018 yil 5 iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3775-sonli Qarorlari, 2019 yil 8 oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son farmoni, 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi o'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"gi PF-60-son farmoni hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni lozim darajada amalga oshirilishi kadrlar sifatini keskin oshirishga xizmat qilishi bilan birgalikda, ko'plab ijtimoiy muammolarni bartaraf etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ta'limning yagona axborot-kommunikatsiya muhitidan foydalanish masalalari T.G.Vezirov, V.M.Monaxov, A.V.Petrov, YE.S.Polatlar tomonidan tadqiq etilgan bo'lib, tegishli tavsiyalar ishlab chiqilgan. Bu tavsiyalarda ta'limda internet tizimidan foydalanishning umumiy muammolari, maqsadi, muammo yechimiga qaratilgan metodlar va tamoyillar, kompyuter-telekommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish masalalari bayon qilingan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi olimlari A.A.Andreyev, O.YE.Belova, O.I.Lyash, L.A.Peskova, S.A.Sushkov, V.A.Brilyova, N.A.Goncharova, Y.P.Gospodarik, V.V.Gura, A.V.Danilkevich, 3.N.Ismailova, V.A.Kuklev, E.S.Matosov, A.L.Nazarenko, O.A.Tarabrin, A.Y.Uvarov, A.V.Xutorskoy, E.P.Chernyayeva, A.Chirsov, YE.V.Yakushina Y.K.Babanskiy, V.P.Bespalko, M.Ochilov, M.N.Skatkin, O.K.Tixomirov kabi olimlarning ilmiy ishlarida pedagogik texnologiyalar va ularning ilmiy asoslariga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, pedagogik texnologiyalar asosida yosh avlodni tarbiyalashda ko'nikma va malakalarni tarkib toptirish, o'quv jarayonini loyihalashtirish, dasturlashtirilgan ta'lim va innovatsion pedagogika muammolari mazkur ishlarda ilmiy asoslar bilan yoritilgan[4].

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, ta'lim tizimiga alohida e'tibor qaratildi. Xususan, oliy ta'lim muassasalarida Kompyuter-telekommunikatsiya tizimlari va tarmoq texnologiyasidan o'quv-tarbiya

jarayonida foydalanishning didaktik imkoniyatlari bo'yicha izlanish olib borish keng yo'lga qo'yilgan bo'lib, bu yo'nalishda U.SH.Begimqulov, N.I.Tayloqov, M.R.Fayziyeva, A.A.Abduqodirov, M.X.Allamberganova, M.M.Aripov, A.D.Askarov, R.H.Jo'rayev, F.I.Zakirova, M.H.Lutfillayev, N.A.Muslimov, N.I.Taylakov, G.S.Ergasheva, Z.X.Yuldashev, R.H.Hamdammov kabi tadqiqotchilar samarali faoliyat olib borishgan[5].

Tahlil (kuzatish) natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, olib borilgan tadqiqotlar, asosan, oliy ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirish, talabalar innovatsion salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan. Shu bilan birga oliy ta'lim muassasalarida talabalari uchun o'quv faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan didaktik ta'minotini takomillashtirishda zamonaviy innovatsion va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishni atroflicha tadqiq etish dolzarflik kasb etmoqda.

Natijalar va munozara. Oliy ta'lim tizimida axborotlashtirishning mavjud holati, tizim subyektlarining mediasavodxonlik darajasi, masofaviy ta'limga bo'lgan munosabat va takliflari, pandemiyaning oliy ta'lim tizimiga ta'siri va umuman oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonlarini axborotlashtirish texnologiyalarini takomillashtirishda professor-o'qituvchi va talabalar bahosini aniqlash yuzasidan joriy yilning fevral-iyun oylarida Respublika xududida joylashgan 4 ta oliy ta'lim muassasi professor-o'qituvchilari va talabalarini ya'ni O'zbekiston Milliy Universiteti, Farg'ona davlat universiteti, Chirchiq davlat pedagogika universiteti xamda Termiz davlat universiteti qamrab olgan xolda ijtimoiy-sotsiologik so'rovnoma o'tkazildi.

Sotsiologik tadqiqot yanada samarali bo'lishi uchun maqsadli tanlash yo'li bilan OTMlarda faoliyat yuritayotgan barcha ilmiy darajaga ega bo'lgan mutaxassislarni qamrab olishga xarakter qilindi. Sotsiologik tadqiqotda eng ko'p qatnashganlar 28.3% bilan katta o'qituvchi ilmiy unvoniga ega bo'lgan mutaxassislarni tashkil etmoqda. Dotsent ilmiy unvoniga ega bo'lganlar 25,8% ni o'qituvchilar 23.2% ni, professorlar esa umumiy respondentlarning 21,2% qismini tashkil etmoqda. O'tkazilgan so'rovnomaning har bir savoliga respondentlarning javoblarini tahlil qilib ko'ramiz:

Respondentlarga siz faoliyat olib boradigan OTMda Wi-Fi zonalar, global tarmoqqa o'rnatilgan kompyuterlar mavjudmi? degan savol berildi va umumiy xisobga nazar solinsa, so'rovnoma qatnashchilarining 55,9% qismi OTMlarida wifi-zonalar global tarmoqqa ulanganlik darajasi past deya baxolashmoqda. Bu ko'rsatgich bo'yicha yuqori degan fikrni berganlar soni qariyb 7% ni tashkil etmoqda. Respondentlarning 37.2% qismi o'rta darajada degan fikrni bildirib o'tishmoqda.

Respondentlarga quyidagi AKTga oid kompetensiyasi bo'yicha o'zingizdagi ko'nikma va malakani baholasangiz? qabilidagi savol berildi va savol natijalaridan kelib chiqib shuni ta'kidlash kerakki, FarDUda

faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilarning 50% qismi ya'ni umumiy respondentlarning teng yarmio'zlarini o'rta darajada deb baholashadi. Umuman olib qaraganda tadqiqot davomida respondentlarning fikr mulohozalarini tahlil etish jarayonida shunga amin bo'lindiki, ularning deyarli 60% qismi AKT vositalaridan to'g'ri foydalanishadi. Umumiy respondentlarning 9% i esa a'lo darajada deb baholashmoqda. Demak qolgan respondentlarning 32% qismi o'zlarini past darajada deb baholashadi. Umuman olganda deyarli 1/3 qismi o'zlaridan qoniqmaslik xolatlarini ko'rish mumkin.

TerDUda faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilarning 54% qismi ya'ni umumiy respondentlarning teng yarmi o'zlarini o'rta darajada deb baholashadi. Umuman olib qaraganda tadqiqot davomida respondentlarning fikr mulohozalarini tahlil etish jarayonida shunga amin bo'lindiki, ularning deyarli 67% qismi AKT vositalaridan to'g'ri foydalanishadi. Umumiy respondentlarning 13% i esa a'lo darajada deb baholashmoqda. Demak qolgan respondentlarning 33% qismi o'zlarini past darajada deb baholashadi.

Respondentlarga quyidagi AKTga oid kompetensiyasi bo'yicha o'zingizdagi ko'nikma va malakani baholasangiz? qabilidagi savol berildi va savol natijalaridan kelib chiqib shuni ta'kidlash kerakki, Chirchiq davlat pedagogika universitetida faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilarning 51,5% qismi ya'ni umumiy respondentlarning teng yarmi o'zlarini o'rta darajada deb baholashadi. Umuman olib qaraganda tadqiqot davomida respondentlarning fikr mulohozalarini tahlil etish jarayonida shunga amin bo'lindiki, ularning deyarli 60% qismi AKT vositalaridan to'g'ri foydalanishadi. Umumiy respondentlarning 11 % i esa a'lo darajada deb baholashmoqda. Demak qolgan respondentlarning 28% qismi o'zlarini past darajada deb baholashadi. Umuman olib qaraganda ishonchsizlik darajasi yuqoridagi sanab o'tilgan oliygohlardan juda xam kichik ustunlik farqi bilan ajralib turibdi.

Milliy universitetda faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilarning 43% qismi ya'ni umumiy respondentlarning teng yarmi o'zlarini o'rta darajada deb baholashadi. Umuman olib qaraganda tadqiqot davomida respondentlarning fikr mulohazalarini tahlil etish jarayonida shunga amin bo'lindiki, ularning deyarli 63% qismi AKT vositalaridan to'g'ri foydalanishadi. Assos tariqasida aytib o'tish mumkin. Umumiy respondentlarning 20% i esa a'lo darajada deb baholashmoqda. Demak qolgan respondentlarning 27% qismi o'zlarini past darajada deb baholashadi. Sotsiologik so'rovnoma ishtirokchilariga quyidagi AKTga oid kompetensiyasini shakllanishida pedagogik xamkorlikning qaysi usulini muhim hisoblaysiz? Mazmunidagi savol berilganida, turli fikrlarga guvoh bo'lindi. Masalan, eng ko'p ya'ni 34,5% respondent Professor-o'qituvchi va talabalarda AKTga oid kompetensiyaning shakllanishida onlayn

kurslarni joriy qilish va bu kurslarni o'zlashtirish ko'rsatkichini belgilash maqsadida ball asosida testlardan o'tishni zaruriy qilib belgilash lozim degan fikrni ilgari surishmoqda. 30,5% respondent esa professor-o'qituvchilar AKTga oid kompetensiyaning shakllanishida ixtiyoriy kurslarni tashkil qilib, ushbu kurslarni o'zlashtirilishini imtixon asosida setifikatlashtirilsa, bu jarayon ixtiyoriy qilib belgilansa (ushbu xujjati bor professor-o'qituvchilar uchun maoshda foiz qo'shimchalarini joriy etilsa) maqsadga muvofiq degan fikrni ilgari surishmoqda. 22% qismi esa professor-o'qituvchi va talabalarning kurslari alohida bo'lishi kerakligi va kurslar mana shu asos bo'yicha shakllantirilishini juda muhim deb hisoblashmoqda. Respondentlarning qariyb 10% qismi AKT dan foydalanish menimcha ixtiyoriy, buning uchun kurslar shart emas, kerak bo'lgan xodim o'zi uchun o'rganadi degan fikrni bildirib o'tishdi. Ko'rinib turibdiki ta'lim tizimida yangidan-yangi bilimlar turli kompyuter va til krslarini o'rganmoqchi bo'lganlar soni bugungi kunda jamiyatda ancha jadallashgan. Mazkur savolda xam umumiyashtirilgan holda hisoblansa, deyarli 90% respondentlar turli kurslarda bilim olishni afzal ko'rishmoqda.

So'rovnoma mobaynida respondentlarga Oliy ta'lim tizimida masofaviy o'qitish bo'yicha qanday takliflaringiz bor? Mazmunidagi savol berildi va ular tomonidan turli fikrlar berilganiga guvoh bo'lindi. Masalan qatnashchilarning eng kam foiz ulushini tashkil etayotgan ya'ni 3% qismi hozircha masofaviy ta'limga qarshiligini keyinchalik esa bu qarshilikni o'zidan olib tashlashi mumkinligini ta'kidlashmoqda. Taqqoslash uchun endi eng ko'p bildirilgan fikr ya'ni 28,5% respondentlar masofaviy ta'limga qarshiman degan fikrni ilgari surishmoqda. 19,5% so'rovnoma ishtirokchilar faqat yosh bolali onalar uchun qulay jarayon ekanini bildirib o'tishdi. Yana 11% ishtirokchi dunyo tajribasiga nazar solib ish tutish joiz qabilidagi fikrni, 10% ishtirokchi masofaviy ta'limni faqat sirtqi ta'lim shakliga qo'llansa maqsadga muvofiq degan fikrni, yana 7% respondentlar masofaviy ta'limga o'tishdan oldin onlayn o'quv materiallarini shakllantirib olish joiz degan fikrni ilgari surishmoqda. Xulsa qilib aytganda, yuqoridagi savollarda ham mazkur savollardagi kabi fikrlar o'xshashligiga guvoh bo'lish mumkin. Bu yerda kuzatilayotgan ko'rilishi kerak bo'lgan asosiy masala elektron o'quv qo'llanmalar, turli materiallarning mavjud bo'lishi va ta'lim tizimini axborotlashtirish orqali mazkur sohada katta yutuqlarga erishish mumkinligini ta'kidlashmoqda.

Xulosa va takliflar. Oliy ta'lim tizimini tez sur'atlarda takomillashtirish uchun eng avvalo tizim subektlarining mediasavodxonligini oshirish, buning uchun barcha zarur tashkiliy asoslarni ta'minlanishi lozim. So'rovnoma natijasida quyidagi tavsiyalar ilgari surilmoqda:

o'quv jarayonlarini boshqarishni avtomatlashtirish – vaqt va mehnatni tejashni ta'minlaydi;

ta'lim subyektlarining Axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalaniish ko'nikmalarini - mediasavodxonligini muntazam oshirib borishni ta'minlash;

zamonaviy innovatsion texnologiyalarni, samarali metodlarni o'quv jarayoniga tatbiq etish;

ARM bazalariga onlayn kirish imkonini yaratish.

informatsion madaniyatni shakllantirish va yuksaltirish;

oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonlarini axborotlashtirish texnologiyalari asosida takomillashtirish muammolari va avzalliklarini tahlil qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш бўйича Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони//Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. – Т., 2021. – Б.39.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигини ташкил этиш тўғрисидаги Фармони//ҚХММБ: 06/17/5264/0339-сон 01.12.2017 й.

3. <https://lex.uz/docs/3431985>

4. Бегимкулов У.Ш. Педагогик таълим жараёнларини ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқариш назарияси ва амалиёти мавзусидаги педагогика фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. – Тошкент. 2007.

5. Ишмухамедов Р., Абдукодиров А., Пардаев А. “Таълимда инновацион технологиялар: таълим муассалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар”. – Т., 2007. – Б.43.

6. Farhodjon Anvarjon Ogli Ibrohimov. Ta'lim muassasalarida huquqiy ta'lim-tarbiyaning zarurati. Academic Research in Educational Sciences. 2020. №10/ 362-367-betlar